

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

StV@eduskunta.fi

Koulukuraattorit ry:n lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle lasten ja nuorten terapiatakuuta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 131/2024 vp)

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi terveydenhuoltolakia, sosiaalihuoltolakia, korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annettua lakia ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia. Esitys liittyy pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman kirjaukseen, jonka mukaan lainsäädännöllä turvataan lasten ja nuorten yhdenvertainen pääsy perustasolla lyhytpsykoterapiaan tai muihin vaikuttaviin psykososiaalisiin hoitoihin. Esityksen tavoitteena on vahvistaa lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöiden ehkäisyn ja hoidon sekä mielenterveyden tuen saatavuutta perusterveydenhuollossa ja sosiaalihuollon perustason palveluissa. Lapsilla ja nuorilla tarkoitettaisiin alle 23-vuotiaita henkilöitä.

Esityksen mukaan terveydenhuoltolakiin ja korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annettuun lakiin lisättäisiin säännös siitä, että perusterveydenhuollossa lyhytpsykoterapia tai psykologiseen vuorovaikutukseen perustuva määrämuotoinen ja aikarajoitteinen psykososiaalinen hoito olisi aloitettava 28 vuorokauden kuluessa siitä, kun tarve tällaiselle hoidolle on todettu, jolleivät lääketieteelliset, hoidolliset tai muut vastaavat seikat muuta edellytä. Sosiaalihuollossa lapsille ja nuorille olisi järjestettävä mielenterveystyön palveluna psykososiaalista tukea hyvinvointialueen määrittämällä tavalla, jossa käytetään edellä mainittuja psykososiaalisia menetelmiä sosiaalihuollon palvelutehtävään soveltuvien osien. Menetelmien käyttöönotosta ja käytöstä olisi sovittava siten, että sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnasta muodostuu tarkoituksenmukainen kokonaisuus. Mielenterveystyön palvelua koskeva päätös olisi toimeenpantava kuukauden kuluessa tuen tarpeen toteamisesta. Palvelu olisi maksutonta.

Koulukuraattorit ry kannattaa hallituksen esityksen tavoitetta vahvistaa lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöiden ehkäisyn ja hoidon sekä mielenterveyden tuen saatavuutta, mutta esittää kysymyksen siitä johtaako terapiatakuu liialliseen yksilö- ja oirekeskeiseen lähestymistapaan. Lasten, nuorten ja perheiden mielen hyvinvoinnin tukemisessa suojaavien tekijöiden vahvistaminen on ensisijaista ja mielenterveyttä edistävin menetelmin voidaan turvata varhainen tuki myös heille, joilla on jo lievää oireilua. Häiriöiden ehkäisyyn ja hoitoon tulee turvata riittävät terveyspalvelut. Esityksessä viitataan lapsen oikeuksien komitean yleiskommenttiin nro 15 (LOS 24 art.), jossa valtioita kehoitetaan soveltamaan psykososiaaliselle tuelle perustuvaa lähestymistapaa lasten ja nuorten

mielenterveyden häiriöihin ja panostamaan perusterveydenhuoltoon, jossa edistetään lasten psykososiaalisten, emotionaalisten ja henkisten ongelmien varhaista havaitsemista ja hoitoa. **Koulukuraattorit ry painottaa, että LOS 24 artikla velvoittaa kehittämään ehkäisevää terveydenhuoltoa ja varmistamaan, ettei yksikään lapsi ja nuori joudu luopumaan oikeudestaan terveysterveyspalveluihin. Tämä oikeus terveysterveyspalveluihin tulee huomioida opiskeluhuoltopalveluiden järjestämisessä ja psykososiaalisen työmenetelmän valinnassa sekä tarkastella menetelmien valintaa eri lähtökohdista ehkäisevään sosiaalihoitoon kuuluvien kuraattoripalveluiden ja ehkäiseviin terveysterveyspalveluihin kuuluvien koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä psykologipalveluiden osalta.**

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksen mukaisesti (s. 46) Sosiaalihoitolain voimassa olevaan mielenterveystyön palveluja koskevaan 25 a §:ään lisättäisiin säännös, jonka mukaan lapsille ja alle 23-vuotiaille nuorille olisi sosiaalihoitoon mielenterveystyön palveluna järjestettävä hyvinvointialueen määrittämällä tavalla psykososiaalista tukea, jossa käytetään psykologiseen vuorovaikutukseen perustuvia määrämuotoisia ja aikarajoitteisia psykososiaalisia työmenetelmiä. Menetelmien käyttöönotosta ja käytöstä olisi sovittava siten, että sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnasta muodostuu tarkoituksenmukainen kokonaisuus. Lisäksi sosiaalihoitolain 45 §:ään määriteltäisiin, että edellä mainittua palvelua koskeva päätös olisi toimeenpantava kuukauden kuluessa tuen tarpeen toteutamisesta. Aika voisi olla tätä pidempi, jos asian selvittäminen erityisestä syystä vaatisi pidempää käsittelyaikaa tai toimeenpanon viivästykselle olisi muu asiakkaan tarpeeseen liittyvä erityinen peruste.

Koulukuraattorit ry toteaa, että opiskeluhuollon kuraattoripalvelut ovat jo lähtökohdiltaan psykososiaalista tukea. Kuraattoripalveluissa tehtävä työ tukee matalalla kynnyksellä lasten ja nuorten mielen hyvinvointia. Lasten ja nuorten elämäntilanteita kartoitetaan kuraattoripalveluissa kokonaisvaltaisesti. Työskentelyllä pyritään poistamaan riskitekijöitä ja lisäämään suojaavia tekijöitä lasten ja nuorten kasvuympäristössä ja sosiaalisessa elämässä. Kuraattoripalveluihin ohjautuvilla lapsilla ja nuorilla on moninaisia syitä mielialaan liittyvälle oireilulle. Tausta mielialaoireilulle on harvoin niin yksiselitteinen, että se voitaisiin ratkaista tietyllä, yksittäisellä psykososiaalisella työmenetelmällä, vaan tilanteen tarkastelu ja ratkaisuvaihtoehtojen mietintä vaativat yleensä monialaista työskentelyä ja erilaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita sekä oppilaitoksen tarjoamia pedagogisia tukitoimia. Oirekeskeisen työskentelytavan haasteena on myös se, että se sivuuttaa lapsen ja nuoren elämään vaikuttavat sosiaaliset, taloudelliset ja rakenteelliset tekijät.

Kuraattoripalveluiden osalta menetelmien käyttöönotossa ja käytössä tulee lisäksi huomioida, että opiskeluhuoltoa toteutetaan suunnitelmallisena sosiaali- ja terveystoimen sekä opetustoimen monialaisena yhteistyönä. Yhteisölähtöisissä kuraattoripalveluissa tulee mahdollistaa ehkäisevät yhteisö- ja ryhmälähtöiset psykososiaaliset menetelmät, jotka opetuksen järjestäjien ja terveydenhuollon käytössä olevien menetelmien rinnalla mahdollistavat

mielenterveystyön ja hoidon työnjaon kehittämisen sekä kokonaisuuden luomisen hyvinvointialueilla ja kunnissa tehtävän mielenterveyden edistämisen kanssa.

Esityksen mukaisesti (s. 52) sosiaalihuoltolain mielenterveystyön palveluja koskevaan 25 a §:ään lisättäisiin säännös, jonka mukaan lapsille ja alle 23-vuotiaille nuorille olisi sosiaalihuollon mielenterveystyön kohdennettuna palveluna järjestettävä hyvinvointialueen määrittämällä tavalla psykososiaalista tukea, jossa käytetään psykologiseen vuorovaikutukseen perustuvia määrämuotoisia ja aikarajoitteisia psykososiaalisia työmenetelmiä. Menetelmien käyttöönotosta ja käytöstä on sovittava siten, että sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnasta muodostuu tarkoituksenmukainen kokonaisuus. **Koulukuraattorit ry on jo aiemmassa lausunnossaan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle (HE 19/2022 vp) nostanut esiin, että nykyinen kuraattorin kelpoisuus mahdollistaa palvelujen antamisen useilla erilaisilla koulutuksilla ilman sosiaalihuollon ammattihenkilön pätevyyttä (sosiaalityöntekijä ja sosionomi). Tämän seurauksena kuraattoripalveluissa lapset ja nuoret ovat vääjäämättä eriarvoisessa asemassa palveluiden laadun ja sisällön suhteen työmenetelmistä riippumatta.**

Koulukuraattorit ry katsoo, että on totta, että tavoite työn vaikuttavuudesta koskee myös sosiaalihuoltoa, mutta säännös, joka korostaisi ainoastaan yksittäisten psykososiaalisten työmenetelmien saatavuutta ei ole tarkoituksenmukainen. Sen sijaan tutkimuksiin perustuvaa työn vaikuttavuuden arviointia pidetään kannatettavana. Tarkasti nimettyjen yksilölähtöisten psykososiaalisten menetelmien laajan käyttöönoton sijaan tulee pyrkiä luomaan monimenetelmäinen kokonaisuus. Esityksessä mainittujen kuraattoripalveluiden osalta tulee huomioida se, että ko. palvelut kohdentuvat lasten, nuorten ja heidän perheidensä ohella myös oppilaitosyhteisöihin ja varmistaa, että valittavat työn menetelmät soveltuvat oppilaitos- ja toimintaympäristöön. Sosiaalihuollon interventioissa operoidaan useilla tasoilla ja haluttua muutosta tavoitellaan sekä yksilön kokemaan tilanteeseen että sosiaalisissa suhteissa, yhteisöissä ja laajemmin mielenterveyteen vaikuttavissa ympäristötekijöissä.

Koulukuraattorit ry painottaa, että päätöksenteko ja palvelutarpeen arviointi eivät kuulu ehkäisevien kuraattoripalveluiden tehtäviin. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan opiskeluhoitoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoitona. Kuraattoripalveluiden osalta keskeistä on varmistaa menetelmät yksilön ja yhteisön psykososiaalisen tuen yhteensovittamiseksi. Yhteensovittamalla turvataan parhaiten haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten tarpeet oppilaitosyhteisöissä. Ehkäisevät kuraattoripalvelut yhteisöön kohdentuvina palveluina kuuluvat kaikille lapsille ja nuorille. Varhaisen tuen toteutuminen tulee varmistaa turvaamalla kuraattoreille riittävät resurssit yhteisölliseen työhön sekä edistämällä myös muiden kuin esityksessä mainittujen vaikuttavien menetelmien käyttöönottoa oppilaitosyhteisöissä. Kansainvälinen tutkimustieto kouluissa tehtävästä sosiaalityöstä ei tue yksilökohtaisten menetelmien painottamista oppilaitosyhteisöissä. **Koulukuraattorit ry on kiinnostunut Lastensäätiö Itlan kehitteillä olevasta joustavasti tehostuvan tuen mallista, jolla pyritään edistämään tutkitusti vaikuttavan mielenterveyden tuen tarjoamista oppilaitoksissa. Koulukuraattorit ry kannattaa, että terapiatakuun rinnalla vahvistetaan tutkimusnäyttöön perustuvia toimintatapoja, joiden avulla**

**oppilaitosyhteisöissä voidaan
moniammatillisena yhteistyönä.**

tukea

opiskelijoiden

mielenterveyttä

Jaana Kähkönen
puheenjohtaja
Koulukuraattorit ry – Skolkuratorer rf

Satu Jokelainen
varapuheenjohtaja
Koulukuraattorit ry – Skolkuratorer rf